

nar-hi l' *penxaneta* o *xaneta dels Xiquets de Valls* (V. ENJANETA).

¹ Llevat del dicc. enciclopèdic Salvat (1930) que ignorem d'on tragué «xena: mesquita» i és una recopilació de ben poc valor. — ² Potser és el mateix mot un *xena* «molèstia, fastig causat per algú» que *AlcM* dona com a recollit a Palafrugell: vindria del fr. *gêne*, etimologia que ens obliga a desconfiar de tot plegat, en un mot que no sabem indicat per qui; una de dues: o la *x-* és exacta i llavors no sols l'etimologia és falsa sinó que la definició és probablement imprecisa i tendenciosa, o bé es pronuncia amb *z-* i llavors és realment aquest l'origen però el mot no es pot mirar en absolut com a català. Cf. encara un *eixenegar* 'extirpar, fer desaparèixer' que veiem en l'*AlcM* i del qual tampoc no podem fiar-nos. Potser, aquest, de EX-ENECCARE (ll. *enecare* 'rematar').

Aixemicar, V. *xemicar* *Aixera*, V. *xera* *Aixere-* *ca*, *aixerecar*, V. *xereca* *Aixeregat*, V. *set* f. *Aixere-* *ta*, V. DCEC (*jareta*) *Aixeribir*, V. *eixerit* *Aixerner-* *dor*, V. *eixernit* (EIXERIT) *Aixerrat*, potser per *eix-errat*, V. *errar* *Aixerri*, *aixerriar* (femar), V. *xerri* *Aixerriar* 'engegar', *-rriar* 'eixelebrat, esguerrat', probablement de *eix-arriar* (ARRIAR) *Aixerrit*, V. *ei-* *xarreir*

AIXETA, mot peculiar del català (que des d'aquest s'ha estès a parlars veïns de tot a l'entorn), d'etimologia incerta; és versemblant que en l'origen *aixeta* i un altre femení **aixetaó* designessin l'acte de fiblar una bóta i el broc o canonet que tapen aquesta fibla — significats que encara té *aixetó* en els dialectes, i en alguns hi ha també *xetó* 'salsa d'alls deixats' — i que siguin derivats del verb *aixetar*, variant de DEIXATAR en el sentit de diluir, afuixar o desfer una cosa ferma, sòlida, que ve del ll. tardà EX-APTARE 'deslligar'. □ 1.ª doc.: S. XIV: doc. de 1363 i Eiximenis.

«E diu que lo parlar axí buyda e fa evaporar lo cor axí com *axeta* o duyl de vexell destapat buyda lo vexell fins que res no y roman dins», *Terç del Crestià*, 392; també en un tros del *Llibre de Coses assenyalades*, 295, del barceloní PJComes (S. XV) on es parla d'unes *axetes* que ragen vi i unes que ragen aigua (veg. el *DBal.*). El mot abunda en la doc. des d'un poc abans d'Eiximenis; ja el veiem també en un doc. mallorquí del S. XIV referent a les aigües de Ciutat de Mallorca: «Primerament fem ampliar la forma de la *axeta*», *Còdex Çagarriga* 220, i l'*Inv. Ll. Cat.* d'Alart (s. v. *exeta*) n'aplega molta entre 1363 i 1433, començant per la grafia *exeta* de 1363 de la qual compto sis testimonis, i seguint amb dos de *ayxeta* o *axeta*, un de *xeta* i un de dos *sxetes* (a llegir evidentment, més aviat, *doss xetes*); de quatre d'aquestes consta que són de «veixell» o tina; de dues, que són de *just*; de set que són de *coure*; p. ex. «duas *xetas* cupri de vayxell», any 1380 (ibid. i s. v. *vaixell*), «la *axeta* de coura», any 1384 (s. v. *coure*);¹ un estudi més detin-

gut d'aquests materials i encara més dels grans cartularis formats per Alart, als quals dona referència, podria confirmar més la impressió que vaig treure que es tracta sobretot de recipients domèstics, i més per a vi que per a altra cosa; però en altres fonts documentals es veu que això no és tot: «tres *axetes* de coura ficades en la paret» en doc. de Barcelona de 1437 (*BABL* XII, 157); i més avall, del mateix any: «dues olles ab lurs cubertors, tot de aram, qui eren² castades --- en la paret --- a scalfar ayga per lo dit obrador; e cascuna olla havia una *axeta* de coura» (pp. 157-8); en un altre del cap i casal, referent a 1477, (si bé no sé si el text transmès és de llavors o de 1601), manen que unes «*axetes* de coure de la font del hort de la Lonja fossen daurades» (Moliné, ed. del *Consolat*, p. 329).

I n'hi ha documentació de tot el domini: «dos *axetes* de coure», al costat d'«hun grifo de coure», en un doc. de Senija (Marina d'Alacant) de 1615;³ «un cup ab una *axeta* y sis o set posts per bresca», 1652 (Daniel Recasens, monogr. de *La Secuita*, p. 97); i *AlcM* en dona ja un doc. mallorquí de 1386: «que negú no gos traure o tocar les *exetes* que són, o d'aquí avant se metran, per los canons de l'ayguas». OPou, *TbPu.*, posa «la *axeta*: fistula» parlant del celler (p. 19) i les *axetes per hon raja la aygua*: siphon, onis, p. 16.

Possiblement amb alguna excepció en l'extrem Migjorn valencià,⁴ sembla que avui el mot segueix essent d'ús general pertot. A les Illes, no sols les Balears, sinó Eivissa («espita, llave, grifo», PzCabrero, mal escrit *echeta*). Cap al Nord fins avui segueix usant-se fins a la frontera lingüística (*AlcM*), si bé més generalment en la forma aferètica *îjeta* (Benasc; V. d'Aneu, «grifo», Pol, 28), i el vaig sentir a tots els pobles de Cardós i Vall Ferrera, en la forma la *îjeta*⁵ aplicada a les de bóta. També en rossellonès avui: *Font Grossa* o *de l'Aixeta* a Catllà, i, fins ultrapassant la frontera, *ün aşeta* (de bóta), a Vingrau, 1960; *aişeto* a l'Alt Arieja (*'zapfhahn der barike'*, Fahrholz, 47, i cf. Krüger, *VKR* II, 185), i formes semblants (*aişeta*, *-êto*) s'interenen molt en les Valls gascones, no sols a l'Aran sinó més a l'Oest (Palay)⁶ i àdhuc més al Nord, vegeu l'*Atlas Ling. de Gascogne* per Séguy (mapa *robinet*);⁷ però aquest va insistir sempre que es tractava d'un manlleu del català.

No cal dubtar tampoc que, en direcció cap a l'Oest, el cente de difusió del mot és en el domini català, per més que allí aparegui en la forma *hêta* amb *j* castellana, cosa que en part s'explicarà per la identificació amb el cast. vulgar *jeta* 'morros bestials' i potser encara més perquè en aragonès ha existit des d'antic el verb *jetar* [ja 1739, *DAut.*, s. v. *x*]⁸ = cat. *deixatar* ~ *aixetar*, i hom tingué consciència de la interdependència semàntico-etimològica entre els dos mots, com sigui que aquest verb és tant o més de la vall de l'Ebre (i per tant es pronuncia amb *h* ja fa centúries) que del Pirineu; en el substantiu ja van registrar *geta* «grifo» (junt amb «jeta» 'bocassa') DMPeralta i Borrao; a Benasc hom vacilla entre *î-* i *h-* però en el SO.